

Andrej Medved

Utopija in/ali optimizem

Ob 500. obletnici Morove utopije (1515–2015)

Émile ali o vzgoji družbe

Človeški rod bi propadel, če bi ne spremenil načina življenja.

Ker pa ljudje ne morejo ustvarjati novih sil, lahko pa združujejo in smotrno uporabljajo tiste, ki jih že imajo, jim za lastno ohranitev ne preostane druga možnost, kakor da z združitvijo ustvarijo skupek sil, ki lahko preмага odpor. Te sile mora sprožiti en sam *vzgib* in delovati morajo skladno.

Tak skupek sil lahko ustvari le sodelovanje mnogih; ker pa sta sila in svoboda prvi orodji človeka za njegov obstanek, kako ju uporabiti, da si ne bo škodil in da ne bo zanemaril skrbi, ki jo je dolžan samemu sebi? Če to težavo uskladim s svojim predmetom, bi jo izrazil takole:

“Treba je najti tako obliko združitve, da bo z vsemi skupnimi silami branila in varovala osebo in premoženje vsakega člana in v kateri se bo lahko vsakdo, združen z vsemi, vendarle podrejal le samemu sebi in ostal prav tako svoboden kakor prej.” V tem je temeljni problem, za katerega nam daje rešitev družbena pogodba.

Določbe te pogodbe tako natanko odreja že narava tega dejanja, da bi jim najmanjša sprememba vzela vso vrednost in učinek; zato so te določbe, čeprav jih izrecno morda še nihče ni povedal, prav povsod enake, povsod tiho priznane in izvajane, in sicer dotlej, dokler družbena pogodba ni kršena in si vsakdo spet prevzame svoje prvotne pravice, si ponovno pridobi *naravno* svobodo in se odreče dogovorni, zaradi katere se je bil odpovedal prejšnji.

Če te določbe pravilno razumemo, se nam skrčijo v eno samo: in sicer, da vsak član družbe izroči sebe in vse svoje pravice vsej skupnosti: če se namreč vsakdo izroči v celoti, so vsi v enem položaju; če pa je položaj vseh enak, se nikomur ne spleča, da bi ga slabšal drugim.

Trdim torej, da suverenosti, ki je le izvajanje skupne volje, ni mogoče nikoli odtujiti, in da suverena, ki je samo skupinsko bitje, ne more predstavljati nihče drug razen njega samega: možno je prenesti oblast, nikakor pa ne volje.

In res, če ni nemogoče, da se neka zasebna volja v kaki točki ujema z občo voljo, je pa vsaj nemogoče, da bi bilo tako ujemanje trajno in stalno; kajti zasebna volja je po svoji naravi nagnjena k nekim stvarem bolj kot k drugim, obča volja pa k enakosti.

(Rousseau: *Družbena pogodba*.)

O smrti političnega telesa

Taka je naravna in neizogibna pot najbolj urejenih vlad. Če sta propadla Rim in Šparta, katera država lahko upa, da bo večno obstajala? Če hočemo ustvariti trajno ustanovo, si nikar ne utvarjamo, da bo tudi večna. Da nam bo uspelo, ne smemo poskušati nemogočega in si tudi ne domišljati, da bomo človeškemu delu dali trdnost, ki je njegove stvaritve nimajo.

Politično telo začne prav tako kakor človeško umirati že ob rojstvu in nosi v samem sebi kali razpada. Toda

eno in drugo bitje imata lahko bolj ali manj trden ustroj in sposobnost, da se obdržita več ali manj časa. Človeško telo je delo prirode; državno telo je delo duha. Ljudje si ne morejo podaljšati življenja, pač pa lahko podaljšajo življenje države do skrajnih meja s tem, da ji dajo najboljšo ureditev, ki jo lahko ima. Tudi najboljše urejene države bo konec, vendar pozneje kot druge, če ji nobena nepredvidena težava ne bo prezgodaj vzela življenja.

Življenjska sila političnega telesa je v suvereni oblasti. Zakonodajna oblast je srce države, izvršna oblast so njeni možgani, ker ukazujejo vsem drugim delom. Možgani lahko ohromijo, človek pa živi naprej. Bebast je, vendar živi; toda v trenutku, ko preneha utripati srce, vsako živo bitje umre.

(Rousseau: *Družbena pogodba*.)

Med resničnostjo in utopijo

Poezija je sestopanje iz drugo-bitja v lastno bit.

Novalis

Kako opredeliti »drugo-bit« Novalisa v odnosu do sodobne družbe? Do naše in vsakokratne politične in družbene vsakdanjosti, ki smo jo v preteklosti in ki jo zdaj v realnosti doživljamo kot vsakodnevno bistvo ter mučno, nedoraslo eksistenco. Novalisova »drugo-bit« je v dejanskosti prav to: naš vsakodnevni čas in trajanje, prebivanje v nišah izkrivljene politike-socialne, v ptičji niši javne in zasebne, zdajšnje in trenutne in prabivanjske eksistence, v smislu ponovitve in ponavljanja vedno enakih, vedno istih vzorcev človeške majhnosti in veličine ter vsakdanje prakse. V smislu vsakdanjega »prebujanja« in »umiritve« ... Ob zori vstajanje, odhod na delo, zvečer pogreznjeni v zaprti krog družine in nato znova v spanje. Od tod do večnosti, iz večnosti v dokončno mirovanje in izničitev vseh trenutkov radosti in žalovanja. (Marijinih sedmero radosti in spet sedmero grenkih ur in žalovanja.) Večno obračanje, večno ponavljanje, perpetuiranje enakih in podobnih vzorcev in posameznih usod ...

In vendar: kolo življenjske s(i)le in kolo obračanja in zaustavljanja neznosnega kolesja kapitala se zdaj, v vsakem času in trenutku, zmore

spremeniti, če je življenjska s(i)la večja od kolesa kapitala, ki nas duši in nas spreminja v mumificirana telesa »brez organov«, ki, podrejena organizmu delovnih razmerij do prevladujoče kapitalske »vprege«, zdaj niči vsak in vsakokrat pristen in osebnostni pristop, vsako osebno doživetje, dejanje in pogum, ki je potreben za njeno (= kapitalsko) izničitev, za vsak obrat in revolucijo, spremembo v tem času, ki v njem živimo.

Kako dejansko spreminiti naš vsak dan? Naše podrejanje in služnostni odnos do logike, velike logike nemarne oblasti in oblastnikov, narcisoidno in neznosno vladanje in pa ponavljanje enakih, v slabo neskončnost pervertiranih obljub, ki se ne bodo nikoli udejanjile, nikoli uresničile v svojem lažnem in lažnivem bistvu ter sporočilu, ki je v resnici prazen ništrc in oguljena prazna fraza, ki jo ponavljajo v brezčasju kot »evharistični« balon, ki počí in se razleti, čim se ga dotakneš. Ničesar v resnici ne rešuje, ničesar v resnici ne obljublja, nič se dejansko ne zgodi ... Oblastniki so le »govorila« (lacanovski *parlêtre*), ki kakor tihotapci (francosko *clandestin*) v svojem »je-jeziku« govorijo iz školjke kapitala (školjka = *clam*, kakor usoda = *destin*), torej iz školjke kapitala kot Usode.

A tu je naš *Émile* (*Émile ali o vzgoji družbe*). Nekoliko rousseaujevski, a vendar anarhist, anarho-sindikalist, ki se naveže na Kropotkina in Sebastiana Faura. Ki noč pred giljotino izreče in zapiše takšne misli:

(Zato) proč z avtoriteto, ki je veliko bolj v napoto sreči človeštva kot tistih nekaj izgrediv, do katerih bi lahko prišlo na začetku svobodne družbe.

Sedanjo avtoritarno organizacijo bodo nadomestile skupine posameznikov, organizirane po nagnjenjih in afinitetah, brez zakonov in brez voditeljev. Namesto tega nenehen razvoj znanosti, ki bo na voljo slehernemu posamezniku, ki bi čutil nagnjenje, da bi se jim posvečal.

Z eno besedo, nobene ovire naj ne bo več za svoboden razvoj človeške narave.

Svoboden razcvet vseh fizičnih, miselnih in duhovnih zmožnosti.

Da pa bi ta ideal zmagal, da bi družba stala na trdnih temeljih, je treba zrušiti staro, nagnito stavbo.

Prav to tudi počnemo.

Meščani trdijo, da ne bomo nikoli dosegli svojega cilja.

Kmalu, prav kmalu jih bo izučilo.

Družbeno Zlo v načelu temelji v Kapitalu, a še bolj resnična je trditev, da temelji v ljudeh, ki so prav zdaj (in v celotni zgodovini) na oblasti. V ciničnih in koruptivnih, pokvarjenih in nemoralnih oblastnikih. Oblastna moč in želja: sla in poželenje po oblasti sta v resnici tisto, kar uničuje in duši <povprečne> množice, nemočno ljudstvo. Kaj je zatorej vzrok človeškega in družbenega (= vsega) Zla? Avtoritarnost = oblastniki in Kapital = lastnina. Kolo <kolesje> Kapitala je *circulus viciosus*, začarani krog človeške ustvarjalnosti in Dela, ki se deli na mezdno, »suženjsko«, odvisno delovanje ter na tisto, ki ga določa in z njim upravlja Vodja: tovarne, cerkve, institucije, države. Nagnita, preživela Zgradba: *modus operandi, ars vivendi* družbenih odnosov se mora torej v bistvu, v temelju, ki <zdaj> opredeljuje »sprego« Delavec-Lastnik, dokončno spremeniti ... Nastopi drug pogled, zamenjata se notranjost in zunanost, zastavi se vprašanje novega Subjekta, »zlevi« se stara subjektivnost, pojavi se vprašanje novega občutenja, a tudi objektivnosti (socialne, družbene, idejne in ideološke, politične in miselne in ekonomske) v absolutnem smislu.

Takšno prepričanje (in takšen ideal) pa se lahko prične uresničevati le s prenovo, z rušenjem, s porušitvijo (pra)stare, preživete in nagnite Zgradbe, ki stiska in duši izobčene, preklete in brezbožne. Osnova za spreminjanje – spremembo družbenih odnosov je torej v kritičnem zanikanju, v negaciji ... odločanje brezpravnih množic je v zahtevi *per negationem*, v uporabi in v stavkah (*sciopero*) proti oblasti in oblastnikom, v prenovi starih, neizpolnjenih odnosov. V vrnitvi k primarni – čisti – proizvodnji, ki vsakemu človeku daje njegovo nedotakljivo, neodtujljivo moč politične, primarne odločitve.

To novo in prastaro »krivoverstvo« izriva iz človeškega odnosa prav vsako Ideologijo in stavi na politično odločnost, ki <zdaj> zanika vsako podreditev in uklonitev gospodarjem, naj bo to neki Vodja – Oblastnik, Duhovnik in/ali Kapital. To upanje v prihodnost, ki ne bo »predvidena« bodočnost, bo zdaj premagalo prav vsako Dvojnost in razdvojenost med živim (delavskim) Telesom in mračno Zgodovino ... – In kaj vam daje moč, da vztrajate? Jaz, meni ... »temačna sla« (*una disperata vitalità*: obup(a)na, zanikovalna živost, obupana življenjska s(i)la – P. P. Pasolini).

Sedanje vlade in krivične <državne> institucije morajo zdaj »pasti« – zamenjati osnovne mehanizme vladajočih, skorumpiranih elit, stopiti v bran delavcev in nezaposlene mladine; da se pokaže neizmerno dno-in-brezno in ničevost sedanjega nevzdržnega in arogantnega, pervertiranega kapitalskega »odnosa« in bistva vladajoče, hlapčevske manjšine,

ki vsiljuje svoje ničeve predloge in odločitve <zaenkrat> še poslušnim množicam brezposelnih in revnih. »Kmalu, prav kmalu (kot pravi anarhist Emile Henry) jih bo izučilo.«

Tajkuni in kapitalski lobiji zdaj morajo <pač> biti kaznovani; da se, na koncu, udejanji »sprava« med množico nedolžnih in vladajočimi izbranci. V politiki, v kulturi, v podjetjih, v gospodarstvu in na domovih delavcev in mladih. Zdaj moramo »na barikade« vsi, da končno uresničimo stoletno željo in lacanovsko *jouissance* – užitek, ki je poslušanje: »prislušje« smisla <*'ouïs sens*> osnovne (Platonove, Kantove in Heglove, Heideggerjeve in Lacanove) »stvari«, stvari-na-sebi: stvari, ki je bila <že> izgubljena – ki ni bila nikoli izgubljena – in jo zdaj moramo ponovno najti. *Das Ding, i popoli perduti; die Liebe*¹, samorožci; razloka, ki ni raz-ločevanje, Razlika in raz-ličnost; /in/ Igra, Logos, Tekst kot *tek/t/* in *téchné*; Užitek, Želja in vzgon-v-rojstvo = prvotna (prvinska, prvobitna) proizvodnja.

Zdaj smo v točki Nič, izničevanja <substancionalne> narodne pravice do Kulture (v obliki medsebojnega *dialeghestai*, tj. »pogovora«, in v obliki »čiste poezije« kot *pharmakon*, kot ozdravitve) in bistva družbenega in političnega Dela. Saj delujoči človek je v svojem temeljnem ustroju *zoon politikon*, se pravi, da s <svojim> delom bistveno, »prevratniško« odloča o sebi in o odnosu z Drugim. Vse to je z novim in prastarim bistvom vladanja postavljeno na Nič, izničeno in »preoblikovano«, tako da Delo in Kultura ponovno zagorita na <inkvizicijski> grmadi ničnega in ničevega »moškega principa« Ideologije.

In zdaj – v tem smislu – še filozofski, miselni ekskurz: Zastavlja se vprašanje, ali sta svet in eksistenca le heraklitska ontološka Igra ali pa »vladata« Nihil, *creatio ex nihilo* – ustvarjanje iz Nič kot buržoazna *epokhé*, in Kapital, se pravi Sadov \emptyset kot ubijalska in »menjalna« vrednost in najvišja etična vrednota? Ideja »rezanja«, izničjenja, uničevanja kot temeljna, osnovna »vloga« <v-igra> »neznosne proizvodnje«, ki jo živimo = ekonomija večnega »drsenja«, /pro/-padanja in padca-v-brez(d)no, ekonomija smrti in njene »konzumacije«, spirala *Todestrieb*, nagona smrti?

Odgovor <zdaj> »spolzi«, polzi-iz-rok, »iztirja« in se »obrača« – proti zastavljenim vprašanjem. Odgovor je v ambivalentnosti človeške duše – *pneume*, ki z dotiki-na-telesu »kliče« po *die Liebe* (zdaj stavim vse ponovno na ljubezen, ki je v resnici Lacanova *lamela*, ki »zleze skoz« ter preživi

¹ Predlagam, da za novo razumevanje Lacanove lamele oznanimo *die Liebe* – ki je »kot ameba«, ki vedno »zleze skoz«, in kot ameba preživi prav »vsak delitveni proces«, in je kot libido-organ – kot »čisti gon« nesmrtnega življenja.

<prav> sleherno delitev, prav vsak delitveni poseg in je v zvezi s »tistim, kar spolno bitje izgubi v spolnosti, a je – kakor ameba v odnosu do spolnih bitij – nekaj nesmrtnega), ki naj razreši, »razvozla« ali preseka metafizični in ekonomski in fiziološki »jezikovni vozec«. Jezik telesa, duše in zavesti: filozofije, znanosti, umetnosti – in dela in/kot igre – je v resnici »ubijalski«, se pravi, da skrivajoč razkriva bistvo naše zgodovine: resnico bitja – eksistence – kot »dozdevka biti«, *le semblant inexistant de l'être ...* Zato ga moramo odrezati »v korenu«, pri koreninah Dobrega in Zla.

Delavski razred gre v nebo

Smrt ni v tem, da nisi z drugimi, temveč v nemoči,
da obstajaš, ... ko si izključen in nerazumljen.

(P. P. Pasolini)

Jaz sem trojanski konj in Jezusov učenec in levi križani Baraba, histerik in profet, Spartakov suženj in vojščak Germanov, ki so porušili cesarstvo Rima, ... Luthrov odpadnik in anarhosindikalistični bojevniki v španski vojni, Émile Henry – noč pred giljotino, ... in Georg Trakl, Georg Heym v prvi vojni, in Jud v koncentracijskem taborišču ... Sem komunard in partizan, Artaud, Bataille in Pasolini in Dutschkejev študent, član teroristične Brigade Rosse, Baader-Meinhof in borec kosovske osvobodilne vojske ... A ne ubijam, ne mečem bomb ... – kljub temu se upiram – in rušim, da gradim.

Neizprosnost, ki narašča z liberalnimi pogledi, usmiljenje namesto pravičnosti in gosposko, ničevo življenje so nam branili, da bi razkrili vaš obraz: vašo zavest, ki se podreja redu in dobičku ... Njihov namen je bil, da ponižajo ponižanega človeka. V tem so uspeli, celo brez težav. Če bi vedeli, da bo tako preprosto, bi se manj trudili, bili manj zagnani ... Nikoli nisem izrekel ene same besede svojih očetov – njihovi zločini in sovraštvo do pravice so edino pristno breme mojega življenja ... Vsi so ustrahovani, oče moj in vodja, le tvoji mladi vrstniki hodijo po glavni cesti, ne po stranskih.

Praznina, ki se je odprla pred meščanstvom, ga je zajela in potegnila vase, v smrtnih krčih. Nastal je drug brezmejen prazen prostor, ki smo ga morali zdaj osvojiti in naseliti. Vrnili so se tudi sindikati, da bi povedli množice brezpravnih delavcev v praznino, ki se je širila pred njimi ... V očeh mladine je spet pomlad; kdor zdaj stoji ob strani, bo kriv za novo sužnost in svoboda bo za vedno izgubljena ...

Kako težko je govoriti o svobodi ljudem, ki so jo spoznali z našo pomočjo. Gledamo jih in premišljujemo o svoji svobodi. Samo enkrat v življenju imaš priložnost, da spreminjaš svet. Zdaj ste vi na vrsti, da končate naše delo. Toda kako? Nočemo odgovoriti. Slepimo se, da svoboda vodi v prihodnost, ki jo pričakujemo z veseljem, prihodnost, ki jo čutimo s korakom človeka, ki gre prvič v noč in čudovita jutra – s korakom mladeniča, ki dozoreva ter verjame, odkrito in pošteno, da ni zaman, kar dela ...

A vrnimo se h koristnosti svobode. V poeziji ima svoboda enako vlogo kot v politiki. Uveljavlja se z nasiljem, z ukazovanjem, z grozo in brez težav izumlja verze in parole ... *Nekega dne pa se odpre nebo, vrne se nekdanja moč in se razlije luč Odpora, svetloba Revolucije*. Sprememba, ki odloča o smrti in življenju, skozi stoletja. Opraviti jo moramo počasi in previdno, kot tehnik, ki odvijte varnostno zaklopko nerazletene bombe in je lahko v trenutku izbrisan, zdaj, za vedno, ali pa ostane pri življenju ... Nedoumljivo protislovje med dvema skrajnostma ... Sprememba torej, ki jo moramo udejanjiti postopoma, z upognjenim vratom in zgrbljeni nad trebuh, z nestrpnimi ustnicami ali priprtimi očmi, kot pri balinanju, ko se pomikaš sem ter tja, da bi obvladal smer meta ... Sprememba, ki bo razrešila in uravnala življenje <mnogih> stoletij ...

Émile Henry: Pismo direktorju Concièrgerie

Zdaj, ko sva to razjasnila, vam bom poskusil na kratko in na hitro razložiti, kako jaz sam razumem Anarhijo, ne da bi se pri tem opiral na druge anarhiste, ki imajo morda v nekaterih točkah drugačne nazore.

Ne boste mi oporekali, da je v našem času družbeni sistem slab. Dokaz za to pa je, da zaradi tega trpijo vsi. Vse človeštvo, od nesrečnega brezdomca, ki nima ne kruha ne počivališča, ki nenehno občuti lakoto, pa do milijarderja, ki se ves čas boji, da bi upor od lakote umirajočih morda zmotil njegovo prebavo. Vse človeštvo občuti tesnobo tega sistema.

No, torej! Kaj je osnova meščanske družbe? Če izvzamemo načela družine, domovine in religije, ki so le posledice osnovnih načel, sta osnovni načeli meščanske družbe, kakršna je danes, avtoriteta in lastnina.

Ne bi rad preveč pisal o tej temi. Z lahkoto bi vam pokazal, da vse težave, ki nas pestijo, izvirajo iz lastnine in avtoritete.

Revščina, kraja, zločin, prostitucija, vojne, revolucije, vse to izvira le iz teh dveh načel.

Če sta torej obe osnovi družbe slabi, ni razloga za omahovanje. Ne smemo poskušati s kupom blažilnih sredstev (kakršen je socializem), ki le premikajo žarišče zla. Treba je uničiti slabe klice in jih iztrebiti iz življenja družbe.

Zato hočemo anarhisti zasebno lastnino zamenjati s Komunizmom, avtoriteto pa s svobodo.

Torej konec pravice do lastnine in pravice do nadvlade: popolna enakost.

Ko govorimo o popolni enakosti, ne trdimo, da bodo imeli vsi ljudje enake možgane in enako fizično pojavnost. Zelo dobro vemo, da bodo sposobnosti, možganske in telesne, vedno izredno različne. Prav ta raznolikost zmožnosti bo omogočila proizvodnjo vsega, kar je za človeštvo potrebno, in zanašamo se nanjo, da bo tudi vzdrževala tekmovalnost v anarhistični družbi.

Še vedno bodo inženirji in kopači, to je jasno. Toda eden ne bo imel nikakršne premoči nad drugim, kajti delo inženirja bi ne imelo nobenega smisla brez dela kopača in obratno.

Ker bo vsak lahko svobodno izbral poklic, ki ga bo opravljal, bodo vsi brez zadržkov izpolnjevali nagnjenja, ki jim jih je podelila narava (kar zagotavlja dobro proizvodnjo).

Ob tem se nam postavlja vprašanje: Kaj pa lenuhi? Bodo vsi hoteli delati?

Odgovarjamo: Da, vsi bodo hoteli delati, in sicer zato: Danes delovnik povprečno traja 10 ur.

Mnogo delavcev opravlja delo, ki je popolnoma nekoristno za družbo, zlasti v kopenski vojski in v mornarici. Veliko jih je tudi brezposelnih. Upoštevajte še, da veliko število sposobnih ljudi ničesar ne proizvaja: vojaki, duhovniki, policaji, sodni in državni uradniki itd.

Lahko torej trdimo, ne da bi nam mogel kdo očitati, da pretiravamo, da od stotih posameznikov, ki bi bili sposobni opravljati kakršno koli delo, le petdeset

posameznikov opravlja delo, ki je res koristno za družbo. Teh petdeset proizvede vse bogastvo družbe.

Iz tega izhaja, da bi delovni dan, če bi delali vsi, namesto 10 ur trajal samo 5 ur.

Upoštevajmo še, da je v trenutnem stanju skupna količina izdelanih proizvodov štirikrat večja in skupna količina kmetijskih proizvodov trikrat večja od količine, ki bi zadoščala za potrebe človeštva. To pomeni, da bi lahko oblekli, nastanili, ogrevali in hranili, skratka zadovoljili vse potrebe trikrat številčnejšega človeštva, če ne bi z razsipanjem in številnimi drugimi razlogi uničili tega presežka proizvodnje.

Iz vsega tega torej sledi:

Družba, v kateri bi vsak sodeloval pri skupnem delu in ki bi se zadovoljila s proizvodnjo, ki ne bi neznansko presegala njene porabe (proizvodnja mora presegati porabo le toliko, da je za majhno rezervo), bi ne smela od svojih za delo sposobnih posameznikov zahtevati več kot delo dveh, treh ur, morda celo manj.

Kdo neki bi zavrnil tako majhno količino dela? Kdo bi hotel živeti s sramoto, da bi ga vsi prezirali in ga imeli za zajedavca?²

[...] Lastnina in avtoriteta vedno nastopata v paru, da držita človeštvo v suženjstvu!

Kaj je pravica do lastnine? Je to naravna pravica? Je legitimno, da nekdo jé, medtem ko drugi strada? Ne, ko nas je Narava ustvarila, nas je naredila za podobne organizme, in želodec ročnega delavca zahteva enako potešitev kot želodec finančnika.

Vendar pa si je danes en razred vse prisvojil in pri tem drugemu razredu ukradel, ne le telesno, temveč tudi duhovno hrano.

Da, ali ni v stoletju, ki ga imenujemo stoletje napredka in znanosti, boleče pomisliti, da na milijone intelektov, željnih védenja, nima možnosti, da bi se razvili? Koliko je otrok preprostih ljudi, ki bi morda postali zelo dragoceni

² Tu manjka del besedila (opomba Jeana Maitrona).

posamezniki, koristni za človeštvo, pa ne bodo nikoli vedeli nič več kot nekaj najnujnejših pojmov, ki jim jih vcepi osnovna šola!

Lastnina, to je sovražnik človeške sreče, kajti lastnina ustvarja neenakost in tako tudi sovraštvo, zavist in krvavi upor.

Avtoriteta pa je le sankcioniranje lastnine. Je sila, ki služi plenitvi.

Torej! Ker je delo naravna nujnost, se morate strinjati z mano, gospod, da se mu nihče ne bi izmaknil zaradi tako majhnega napora, o kakršnem sva govorila malo prej.

(Daniel Guérin: *Ni dieu ni maître, Anthologie de l'anarchisme*, Maspero, Paris, 1970, 58–85.)

Vsak delavec naj bo deležen, vključen – v lastninsko sorazmerje s svojim delom, v presežke svoje Ustanove in naj spet znova razpolaga z dobičkom in s politično pravico soodločanja v ekonomskih, tj. lastniških, in vodstvenih potrebah. To ni nekdanji socializem, se pravi le lepotni »potemkinov« okrasek, in niti komunizem v nekdanji teoriji in neznosni *praxis*, ki se je v času izrodil in ni v ničemer bistveno spreminjal zgodovinskega in medčloveškega odnosa Delo-Kapital. Bil je le krinka za politično Ideologijo. Zdaj stavim (znova in ponovno) na Jezusov »enakopravni« nauk, njegovo ize-načevalno, svobodomiselno in poduhovljeno učenje kot presežno etično, moralno vrednost. Brez *umilianze*: podreditve, vdanosti v Usodo zgodovine in brez poslušnosti političnim in kapitalskim oblastnikom.

Delo bo s tem postalo Igra in Užitek, *la jouissance*, tj. poslušanje (*j'ouïs sens*): „prislušje“ v smislu bistva Dela, ki v načelu osvobaja (so)človeka, naj bo to neki razumnik ali drvar, neki policaj ali uradnik, vsak individuum, vsak Subjekt. Tako bo delavec v prostem času uresničil svoje nedokončane duhovno-materialne želje in bo dosledno uresničen ideal: delitev po potrebah in zmožnostih v delavnem procesu. In vse: celotna družba in politični sistem nagnite zgradbe oblasti se bo v „trenutku“ spremenilo, če se v bistvu spremenijo temeljni odnosi med ljudmi. In bo zavladala ljubezen, najvišja »ding« (od srednjeveške *Dinc*), se pravi »stvar«, ki smo jo že izgubljali, ki se nikoli ni v resnici izgubila in ki jo moramo ponovno najti. Odnosi med ljudmi bodo postali produktivni, v sozvočju s človeškimi potrebami in čustvi, ponovno bo iznajden izgubljeni smisel: prebivanja in

vis active. Ponovno bomo ocenili in opredelili »prislušje« smislu vsakega dejanja in dajanja kot čisti *acte gratuit*, se pravi samodejni vzgib kot lastni vzrok vsakega človeškega dogodka. In bo zavladala Novalisova poezija kot »sestopanje iz drugo-bitu v lastno bit« kot neformalna veselost – veselje in kot netragično premaganje zaprte in neznosne knjige – kroga kapitala. Kot *gaya scienza*: »vesela znanost«, ki nam prinaša to, kar v resnici (in dozdevno) smo ... in kot svétuje zdaj še zakleti in začarani svet po svojem neodkritem in ponovno skritem smislu.

Politični in literarni anarhizem

*V mesečini, ob morju, v samotnih zakotjih
vidi človek, potopljen v grenke misli, kako
vse stvari zadobivajo žolte, nedoločne, fantastične
oblike. Sence dreves begajo, zdaj
počasi, zdaj hitro, izgubljajo se in se vračajo
v različnih oblikah, ploščijo se in se lepijo
na zemljo ... Tedaj psi pobesniijo, strgajo se z
verig, zbežijo z oddaljenih kmetij; čisto brez
uma divjajo sem in tja po deželi. Nenadoma
obstanejo, v strašni negotovosti z žarečim
očesom poblisnejo na vse strani, in kot v
puščavi dvignejo sloni, preden umrejo, zadnji
pogled proti nebu, obupano privzdigajoč svoj
trobec, in zastrizejo z ušesi v negibnost, tako
tudi psi zastrizejo z ušesi, dvignejo glavo,
nagrbijo hrbet in začnejo tuliti ...*

*Čez nekaj ur se psi, izčrpani od dira, na
pol mrtvi in z jeziki, ki jim visijo iz gobcev,
poženejo drug na drugega, ne da bi vedeli,
kaj delajo, in se z neverjetno naglico raztrgajo
na tisoč koščkov. Tega ne počnejo, ker bi bili
kruti. Nekega dne mi je mati rekla s steklenim
pogledom: "Ko boš v postelji in boš od zunaj
slišal tulež psov, se skrj pod odejo in se ne
rogaj temu, kar počenjajo: neutešljivo jih žeja
po neskončnem, kot tebe, kot mene, kot druge*

ljudi z dolgim in bledim obličjem. Dovolim ti celo, da stopiš k oknu in opazuješ ta veličastni prizor." Odtlej spoštujem željo rajnice. Kot psi občutim potrebo po neskončnem ... Ne morem, ne morem zadostiti tej potrebi! Sin moškega in ženske sem, vsaj tako so mi rekli. Tem se čudim ... mislil sem, da sem nekaj več! Sicer pa, kaj mi mar, od kod prihajam? ... Sleherno jutro, ko za druge vstaja sonce, razlivajoč po vsej naravi radost in blagodejno toploto, in ko se na mojem obrazu, strmo uprtem v temačno prostorje, prav nič ne zgane, si, čepeč v svoji ljubljeni votlini, v obupu, ki me opija kot vino, s krepkima rokama trgam na koščke svoje prsi. Pa vendar čutim, da me ni popadla steklina! Pa vendar čutim, da nisem edini, ki trpim! ... Kdaj pa kdaj, ko se vrat ne more več vrteti v eni smeri, pa se zaustavi, da bi se zasukal v nasprotno, nanagloma pogledam po obnebju skozi redke reže v gostem grmovju, ki zakriva vhod: ne vidim nič! Nič ... razen če niso tisto polja, ki se naglo vrtijo skupaj z drevesi in z dolgimi vrstami ptic, ki letijo čez nebo. To mi vznemiri kri in možgane ... Kdo me torej z železnim drogom tolče po glavi, kot udarja kladivo po nakovalu?

(Lautréamont: *Moldororjevi spevi*, Prvi spev, odlomek.)

Gre za zavračanje, raznorodno protislovnost, subjekt-v-procesu, ki ga po Kristevi težko povežemo z revolucionarno kritiko etabliranega družbenega sistema, ker je v temelju nesprejemljiv za dominantno ideologijo ter njene obrambne mehanizme; čeprav je zveza v načelu nujna. Minorni pesniki, čeprav na videz odsotni in prikriti, so svoj čas bolj kot drugi skusili na lastni koži, do norosti, kastracije in smrti; bolj kot drugi so sprevideli in doživeli vsa protislovja svoje epohe in igrali radikalno subverzivno vlogo v nastajajoči upornosti in revolucioniranju ter tako bistveno pripomogli k zlomu in mutaciji totalitarnih kodov in struktur. Njihova pisava ni nikoli načelna, manifestativna, ampak je že politično

telo, ki odloča in spreminja. Ti skrajni, mejni, nerazumljivi teksti so plaz, ki vodi v upor, ki ruši vse ograde in strga vse ovoje, posredništvo, scenografijo.

Še nekaj je pomembno: revolucija pesniškega jezika ni le pulzionalni anarhizem želje in tudi ne nekakšen fetiš, ki bi se ustavil ob predani družbi, ki nas zaveže z logiko genealogije, porekla in reprodukcije. Subjekt pesniške govornice doživi obrat, po katerem mora hkrati zastopati dva pola v označevalnem procesu; pozicijo signifikacije, ki jo Kristeva imenuje tetična, in pa tisti pol, kjer se smisel pomnoži in izgublja v semiotičnem ritmu, ki si ga lahko predstavljamo kot ženskega in materinskega. Z drugimi besedami: pesnik postavlja novo in hkrati to novo tudi že goji, ohranja, širi. Z dvojno identifikacijo: s pozicijo gospodarstva ter semiotizirajočo pozicijo ritma, ki ji lahko rečemo materinska, igra pesniški subjekt hkrati moškega in žensko ter postane mesto, kjer se izvrši ne le razlika, temveč spolno razločevanje.

V takšni družbeni konfiguraciji, ki jo uresničuje kapitalizem, se zavržek pokaže v vsej jasnosti svoje moči, uničujoče vsakršno subjektivno, fantazemsko, želečo enost. Deluje v svoji divji negativnosti, ki ne brzda več želje, ampak *semiotično stazo, notranjo procesu prakse*, postavljajoči in pozitivni moment, ki odpira pot praktični realizaciji, produkciji. Kakšni produkciji? Tukaj je treba misliti celotno lestvico družbenih praks, od estetike do znanosti in politike. Kar torej daje pritrdilni moment zavrnitve in zagotavlja njegovo prenovo, ni *proizvedeni predmet*, ki je pravzaprav metonimični predmet želje – podpora fantazme, je *čas njegove produkcije*, recimo produktivnosti, kjer se predmet kaže samo kot *meja*, ne tista, ki jo je treba doseči, ampak tista, ki omogoča izraziti zavržek v *družbeni praksi*.

Tako artikulirano *raznorodno protislovje* prodira v kritičen diskurz, ki predstavlja po Kristevi revolucionarno družbeno prakso in mu povrne njegov motor: zavržek, raznorodno protislovje, uživanje v procesu, kajti brez tega ima sama družbena praksa težnjo po potlačitvi pod enostnimi in tehnokratskimi videnji subjekta in njegove ideologije.

Nič smo, kar iščemo, je vse. (Hölderlin)

Zatorej: nič več avtoritete, bank (semen, denarja), nič več lažne proizvodnje, ampak neznosna in neskončna samoproizvodnja, ki jo vodijo eros in *erotiké*, *Geschlecht* kot vrsta, spol in spolnost, neprisilna

seksualnost kot svobodna in osvobodjena genealogija. Osvobodjena in svobodna tetičnost – dejavnost, ki vključuje prav tako še neki Sistem, tj. celoto biti, Deleuzova *l'unicité de l'être*, kot samosebni vzgib in samodejni vzrok, ireduktibilno singularnost: »den« nasproti nekemu »me-denu«, ki je označevalni prostor za celoto in sistem, praznina – »khora« nasproti »khoris – denu«, ki kot osnovni delec delovanja in nastajanja stvari – odnosov odloča in določa vsako stvar, predmetnost in Dogodek. Se pravi *den* kot vzmet – gonilo, samolastna, ireduktibilna gonska vzmet, se pravi *Del* (v celoti), ki je v načelu vedno večja od celote kot sistema. Dogodek je srečanje z realnim in po Badiouju »molčeči vrinek nevedene resnice, za katero filozofija nima (nobenega) zdravila«. Za Lacana je dogodek tu-in-zdaj kot deleuzovska ireduktibilna singularnost, suspens ideje večnosti, ki se v njegovi antifilozofiji premika od manka k luknji, od označevalca k boromejskim vozlom in od transferja k izsiljeni ljubezni v *Sinthomu*, ki je opora biti, eksistence v Realnem, simbolnost vozla, ki ohranja smisel o Realnem.

Ljubezen je »nekaj«, kar zamenja *manko* v telesu kože, mišic in kosti in v telesu duše ... ljubezen »zdravi« in ozdravlja, ne da bi s čim ogrožala človeški *mundus*, njegov ustroj, njegovo ravnovesje ... Ljubezen je čudežni napoj, ki nas dviguje v nebesa, je zvezdni prah z Mlečne ceste in je nebesna »mana«, ki pada iz oblakov v grla tujcev, sovaščanov in otrok in ranjenih »živali«, ki se potikajo po kotih velemest in iščejo rešitev ... Ljubezen je »kamen modrih« in zlato v alkimiji, zlato, ki nas rojeva, ki rodi in prerodi preplete, zavržene in bolne in brezbožne ...

Ta »čudotvorna roža« je torej kot Lacanova »lamela« in libido – ljubezen. V resnici je transfer – prehod, prehajanje od mojstra na učenca, s staršev na otroka, preteklosti v prihodnost ... Pri transferju ne moremo razumeti ničesar, če ne vemo, da je tudi posledica te ljubezni, te prisotne ljubezni, in psihoanalitiki morajo med analizo misliti tudi na to. Ta ljubezen je prisotna na različne načine, toda naj se je spomnijo vsaj, ko je tu, ko je opazna. Prav v funkciji te, recimo ji realne ljubezni, se vzpostavi to, kar je osrednje vprašanje transferja, tisto, ki si ga zastavlja subjekt v zvezi z *agalmo*, in sicer, kaj mu manjka, kajti prav s tem mankom ljubi (*Sinthome*).

Domov grede se je Kandid globoko zamislil v Turkove besede; rekel je Panglossu in Maertinu: "Zdi se mi, da si je ta dobrodušni stari ustvaril pač boljšo usodo, kakor je usoda tistih šestih kraljev, s katerimi nam je

bila čast večerjati.” – “Visoko dostojanstvo,” je rekel Pangloss, “je zelo nevarno, tako trde vsi filozofi: Eglona, moabitskega kralja, je umoril Aod; Absalon se je obesil za lase in bil preboden s tremi sulicami; kralja Nadaba, Jeroboamovega sina, je ubil Baza; kralja Elo Zambori, Ohozijo Jehu, Atalijo Joad: kralji Joahim, Jehonija, Sedekija so morali biti za sužnje. Saj veste, kako so poginili Krez, Astiag, Darij, Dioniz Sirakuški, Pir, Perzej, Hanibal, Jugurta, Ariovist, Cezar, Pompej, Neron, Oton, Vitelij, Domicijan, Rihard II. Angleški, Edvard II., Henrik VI., Rihard III., Marija Stuart, Karel I., trije francoski Henriki, cesar Henrik IV. Saj veste ...” – “Jaz vem tudi,” je rekel Kandid, “da nas čaka naš vrt.” – “Prav imate,” je rekel Pangloss, “zakaj ko je bil človek postavljen v edenski vrt, je bil vanj postavljen, *ut operaretur eum*, da bi ga obdeloval: iz tega izhaja, da se človek ni rodil za počitek.” – “Delajmo brez modrovanja,” je rekel Martin; “to je Edina pot do znosnega življenja.”

Vsa družinica se je pridružila temu izvrstnemu sklepu; vsak se je vrgel na delo po svojih darovih in tista krpica zemlje je bogato rodila.

Kunigunda je bila resda zelo grda, zato pa je postala izvrstna slaščičarica; Paquetta je vezla, starka je imela perilo na skrbi. Vsak, še brat Giroflée, se je izkazal; postal je prav dober mizar in celo poštenjak. Pangloss je včasih rekel Kandidu: “Vsi dogodki so med seboj prepleteni na najboljšem vseh svetov; kajti pogledjte, da vas niso zaradi vaše ljubezni do gospodične Kunigunde z brcami v zadnjico zapodili s prelepega gradu, da vas niso postavili pred inkvizicijo, da niste peš obredli Amerike, da niste barona z mečem pošteno sunili, da niste izgubili vseh svojih ovac iz krasne dežele eldoradske, ne bi jedli zdaj vkuhanih citron in pistačev.” – “To ste imenitno povedali,” je odgovoril Kandid, “toda čaka nas vrt.”

(Voltaire: *Kandid*.)

V nekem Mestu, v (neki) Državi je vzniknila Rešitev, rešilna bilka za Obnovo in Prenovo za občestvo (kot *Gemeinschaft*), za državljana

(*citoyene*) in za zaprečene, »obrezane« Subjekte (*sujets barrés*). Prišla, pojavila se je utopična, prevratna Utopija, utopični »presledek« kot zgodnja sled revolucionarne preobrazbe. Zavladala je misel kot mišljenje – poezija, ki sicer (v državi filozofov) nima mesta ... zavladala je čista, »zdravorazumska« Misel namesto govorila (*parlêtre*), ki blebeta, ponavlja vedno iste in enake prazne reke in izreke, ničeve formule o slabem, nemogočem in neznosnem stanju v družbi in ekonomiji. Njihov domet je govoričenje-v-prazno in jecljanje o pogubnosti, nemoči in nezmožnosti človeške sreče. In o nemoči in nezmožnosti prav vsake srečne eksistence, nemoči in nemožnosti kraljestva Sreče.

Tu se pojavi družbena pogodba, ki ne sloni na kapitalu in avtoriteti, ampak na *amorju*, ljubezni v »božjem vrtu«, na prenovljenih, temeljnih odnosih med subjekti, med žensko/moškim in v nas samih. Subjekt se v tej utopični pred-stavi zlevi, obrne proti preddoločenim zakonom in proti sistemu vladanja povprečnežev in kapitala. Obrne in zlevi se sam *sub-jectum*, tj. subjekt kot pred-ležeči, pod-ložen in pod-loženi individuum, subjekt kot hlapec in pod-ložnik, »zaprečeni subjekt«. Zdaj je *subjectum* atomaren, je *atomos* nove družbene pogodbe, se pravi nedeljiva (ne)deljena bistvena oseba, ki nosi vso dejavnost (kot dejanje in dajanje) v »božjem vrtu«, se pravi vso neskončno in neznosno proizvodnjo: političnost, umetniškost in ustvarjalnost – rojevanje in rojstvo, darovanje in izvor(nost) za rodovnost, spol in vrsto in generičnost ... in za razmerja in odnose med subjekti v novi družbi.

Subjekt je Demokritov *den*, *atomos*, Leibnizova *monada*: prvotni vzgib in samodejni, samolastni vzrok, ki zdaj, v Utopiji, spet določa družbo: *me-den* kot praizvorno ničnost in praznino, entropijo zla in zlobe samoklicanih predstavnikov države, navkljub ali predvsem zaradi lažne in izkrivljene demokracije. *Den* kot subjekt in »stvar na sebi«, vzrok vsega gibanja – sprememb, in praizvorni klon, naklon, *clinamen* (naklon kot »naklonitev« v krščanstvu – prisila v klečanje in klon, naklon na vzhodu, pri vzhodnjakih: naklon, nagib telesa/glave, ki se v hipu spremeni v duhovno, etično zapoved, v moralični ukaz) ... To stanje eksistence, (prebivanja na Zemlji, postane v trenutku to, kar Kristeva poimenuje »raznorodna protislovnost«, Émile Henry pa »anarhija«: anarhična preureditev družbenih odnosov. V ospredju so ponovno sam subjekt, njegove Želje in njihova uresničitev, se pravi udejanjanje *poietosa* in misli in zavesti o drugačni družbeni pogodbi, kjer bo vsak individuum ponovno »svoj« in le »po sebi«: kot samosebni, samolastni »strdek« (po Lacanu v seminarju Še – o *Reči/Ding*), tj. predstavnik in predstavništvo boga na Zemlji.

Nesrečna obzirnost jo je zadržala. Ni si upala opustiti tiste grde hiše iz strahu, da bi ne spravila njenega lastnika v nejevoljo. "Tvoj načrt za pribeževališče je očarljiv," mi je rekla, "in zelo mi je po volji, toda v takšnem pribeževališču je treba živeti. Če grem iz ječe, tvegam, da izgubim svoj kruh; in ko ga nama v hosti zmanjka, ga bova morala pač priti iskat v mesto. Da se nama ne bo treba vračati, nikar ne hodiva od tod. Plačujva tole malo najemnino grofu de Saint-Laurentu, da on meni pusti mojo. Poiščiva si kotiček dovolj daleč od mesta, kjer bova v miru živela, vendar dovolj blizu, da se lahko vrneva sèm, brž ko bi bilo potrebno." Tako sva storila. Nekaj časa sva iskala, potlej pa sva se nastanila v Charmettes, na posestvu gospoda de Conziéja, pred vrati Chambéryja, vendar tako skritem in samotnem, ko da bi bilo tisoč milj od mesta. Med dvema dokaj visokima gričema je dolinica od severa proti jugu; na njenem dnu šumlja med gramozom in drevjem potoček. vzdolž te dolinice je na polovici pobočja raztresenih nekaj hiš, izredno prijetnih tistemu, ki ljubi nekoliko divje in skrito bivališče. Ko sva preskusila dve ali tri izmed teh hiš, sva naposled izbrala najbolj srčkano; bila je last nekega plemiča, imenovanega gospod Noiret, ki je bil v službi. Hiša je bila za bivanje zelo pripravna. Spredaj je bil vrt v terasah, nad njim vinograd, pod njim sadovnjak, nasproti pa kostanjev gozdiček, v bližini studenec; više v hrib so bili pašniki za živino; bilo je skratka vse, kar je potrebno za majhno poljedelstvo, kakršno sva hotela opravljati. Kolikor se še spominjam časa in dneva, sva se naselila na najinem novem posestvu proti koncu poletja 1736. Prvi dan, ko sva tam spala, sem bil ves iz sebe od veselja. "O, Mamica!" sem rekel ljubi prijateljici, objemaje jo in oblivaje jo s solzami razneženosti in radosti, "tukaj prebivata sreča in nedolžnost. Če tu ne najdeva obojega, tedaj ju nimava nikjer drugje iskati."

(Rousseau: *Izpovedi*.)

Ali kot prav zapiše J. Starobinski v *La transparence et l'obstacle*:

Zaključek Razprave³ je izjemen v dvojnem smislu. Na eni strani Rousseau vanjo skrivaj položi svojo doktrino družbene enakosti, pri čemer ne zahteva izenačenja in uravnovešenja pogojev, marveč želi le, da je družbena neenakost sorazmerna z naravno neenakostjo talentov. Po drugi strani postavlja bralca pred dve simetrični nezmožnosti, ko antitetično postavi nasproti podobi divjaka in pokvarjenega človeka. Divjak ne more znova pridobiti svojega položaja, položaj »civiliziranega« po-sameznika je nesprejemljiv. Sreča je za nami, vendar povratka ni; sedanja družba nam prinaša le zlo, kdor se tega zave, pa je izključen iz igre. Mitska podoba divjaka in podoba družbe, ki temelji na resnični Pogodbi, služita kot poročstvo za negativno kritiko, ki mora postaviti nasproti slabemu svetu navidezno podobo sveta ali podobo boljšega človeka. In če je povratek k naravi nemogoč, če se družba ne more popraviti, postane za jasnovidnega duha samota popolna. Edina dejavnost, ki je še mogoča, kot smo videli, je vzgoja Émila. Toda Émile bo tujec med ljudmi, divjak, ki je rojen, da prebiva v mestu. Rousseau pomenljivo podaljšuje zgodbo te vzgoje do trenutka, ko Émile postane enako osamljen kot Jean Jacques. Med spominom na izgubljeno srečo otroštva in nezasluženo nezgodo, ki ga doleti, poskuša okusiti, podobno kot divjak, sosledje sedanjih trenutkov. Toda ohranil bo moč, da premisli o svoji odločitvi in izrazi svoj načrt. Načrt, ki naj bi bil živeti v tem trenutku, je ravno nasproten od hipnosti, ki je lastnost primitivne zavesti. Nič ni bolj medijsko zanimivo kot ta najdena hipnost, na katero se Rousseau sklicuje na koncu svojega življenja. Ne gre za spontano srečo, gre za preiščljen nadomestek/odkupnino za nesrečo. Naravna eksistenca je daljni vzor, h kateremu se človek obrača, ko se odvrta od nesrečne misli. Rousseau ne more spregledati, da (ko izreka srečo

3 O izvoru in temeljih neenakosti med ljudmi.

naravnega bivanja) postane beseda, ki prisluškuje tišini naravnega bivanja, v hipu tisto, kar nas od njega loči. Čista pozitivnost in naravno bivanje nam nista več dosegljiva; bila sta le omemba, a sta nam bila takoj odvzeta. Ostaja negativ, zanikanje sodobnega sveta, odklanjanje, ki ga uporna zavest postavlja kot nasprotje družbi, ki je izdala oboje, naravni zakon in družbeni ideal.

(Jean Starobinski: *La transparence et l'obstacle*,
Éd. Gallimard, Paris, 1971, 223.)